

UDK 37

ISSN 2545 – 4439
ISSN 1857 - 923X

INTERNATIONAL JOURNAL

Institute of Knowledge Management

KNOWLEDGE

Scientific Papers
Vol. 20.6

LITERATURE, MUSIC AND ARTS
KNOWLEDGE IN PRACTICE

KIJ Vol. 20 No. 6 pp. 2525 - 2905 Skopje 2017

Global Impact & Quality Factor 1.322 (2016) <http://globalimpactfactor.com/knowledge-international-journal/>

KNOWLEDGE

***KNOWLEDGE - INTERNATIONAL JOURNAL
SCIENTIFIC PAPERS***

VOL 20.6

***Promoted in Bansko, Republic of Bulgaria
15-17.12.2017***

INSTITUTE OF KNOWLEDGE MANAGEMENT
SKOPJE, MACEDONIA

KNOWLEDGE

International Journal Scientific papers Vol. 20.6

EDITORIAL BOARD

Vlado Kambovski PhD, Robert Dimitrovski PhD, Siniša Zarić PhD, Maria Kavdanska PhD, Venelin Terziev PhD, Mirjana Borota – Popovska PhD, Cezar Birzea PhD, Ljubomir Kekenovski PhD, Aleksandar Nikolovski PhD, Ivo Zupanovic, PhD, Savo Ashtalkoski PhD, Svetlana Trajković PhD, Zivota Radosavljević PhD, Lasta Spasovski PhD, Mersad Mujevic PhD, Milenko Dzeletovic PhD, Margarita Koleva PhD, Nonka Mateva PhD, Rositsa Chobanova PhD, Predrag Trajković PhD, Dzulijana Tomovska PhD, Nedzat Koraljić PhD, Nebojsa Pavlović PhD, Nikolina Ognenska PhD, Lisen Bashkurti PhD, Trajce Dojcinovski PhD, Jana Merdzanova PhD, Zoran Srzentić PhD, Nikolai Sashkov Cankov PhD, Marija Kostic PhD

Print: GRAFOPROM – Bitola

Editor: IKM – Skopje

For editor
Robert Dimitrovski, PhD

KNOWLEDGE

International Journal Scientific Papers Vol. 20.6

ISSN 1857-923X for e- version

ISSN 2545-4439 for printed version

SCIENTIFIC COMMITTEE

President: Academician Prof. Vlado Kambovski, PhD

Vice president: Prof. Robert Dimitrovski PhD, Institute of Knowledge Management - Skopje (Macedonia)

Members:

- Prof. Aleksandar Nikolovski PhD, FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Aleksandar Korablev PhD, Dean, Faculty for economy and management, Saint Petersburg State Forest Technical University, Saint Petersburg (Russian Federation)
- Prof. Azra Adjajlic – Dedovic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Antoanela Hristova PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Anita Trajkovska PhD, Rochester University (USA)
- Prof. Anka Trajkovska-Petkoska PhD, UKLO, Faculty of technology and technical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Alisabri Sabani PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Ahmad Zakeri PhD, University of Wolver Hampton, (United Kingdom)
- Prof. Ana Dzumalieva PhD, South-West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Branko Sotirov PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)
- Prof. Branko Boshkovic, PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Serbia)
- Prof. Branimir Kampl PhD, Institute SANO, Zagreb (Croatia)
- Prof. Baki Koleci PhD, University Hadzi Zeka, Peja (Kosovo)
- Prof. Branislav Simonovic PhD, Faculty of Law, Kragujevac (Serbia)
- Prof. Bistra Angelovska, Faculty of Medicine, University “Goce Delcev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Cezar Birzea, PhD, National School for Political and Administrative Studies, Bucharest (Romania)
- Prof. Cvetko Andreevski, Dean, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Drago Cvijanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Dusan Ristic, PhD Emeritus, College of professional studies in Management and Business Communication, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Dimitar Radev, PhD, Rector, University of Telecommunications and Post, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Daniela Todorova PhD, Rector of “Todor Kableshev” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Dragan Kokovic PhD, University of Novi Sad, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Dragan Marinkovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Daniela Ivanova Popova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Dzulijana Tomovska, PhD, Dean, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Evgenia Penkova-Pantaleeva PhD, UNWE -Sofia (Bulgaria)
- Prof. Emilija Djikić Jovanović, PhD, High School of Arts and Technology, Leskovac (Serbia)
- Prof. Erzika Antic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof. Georgi Georgiev PhD, National Military University “Vasil Levski”, Veliko Trnovo (Bulgaria)

- Prof. Helmut Shramke PhD, former Head of the University of Vienna Reform Group (Austria)
- Prof. Hristina Georgieva Yancheva, PhD, Rector, Agricultural University, Plovdiv (Bulgaria)
- Prof. Hristo Beloev PhD, Bulgarian Academy of Science, Rector of the University of Rousse (Bulgaria)
- Prof. Izet Zeqiri, PhD, Academic, SEEU, Tetovo (Macedonia)
- Prof. Ivan Marchevski, PhD, Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Doc. Igor Stubelj, PhD, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Prof. Ivan Petkov PhD, Rector, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Isa Spahiu PhD, AAB University, Prishtina (Kosovo)
- Prof. Ivana Jelik PhD, University of Podgorica, Faculty of Law, Podgorica (Montenegro)
- Prof. Islam Hasani PhD, Kingston University (Bahrein)
- Prof. Jova Ateljevic PhD, Faculty of Economy, University of Banja Luka, (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Jove Kekenovski PhD, Faculty of Tourism, UKLO , Bitola (Macedonia)
- Prof. Jonko Kunchev PhD, University „Cernorizec Hrabar“ - Varna (Bulgaria)
- Prof. Jelena Stojanovic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof Karl Schopf, PhD, Akademie fur wissenschaftliche forchung und studium, Wien (Austria)
- Prof. Katerina Belichovska, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Krasimir Petkov, PhD, National Sports Academy “Vassil Levski”, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Kamal Al-Nakib PhD, College of Business Administration Department, Kingdom University (Bahrain)
- Prof. Lidija Tozi PhD, Faculty of Pharmacy, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Lasta Spasovski PhD, Vocational and educational centre, Skopje (Macedonia)
- Prof. Lujza Grueva, PhD, Faculty of Medical Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Lisen Bashkurti PhD, Global Vice President of Sun Moon University (Albania)
- Prof. Lence Mircevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Ljubomir Kekenovski PhD, Faculty of Economisc, UKIM, Skope (Macedonia)
- Prof. Ljupce Kocovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Marusya Lyubcheva PhD, University “Prof. Asen Zlatarov”, Member of the European Parliament, Burgas (Bulgaria)
- Prof. Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Maja Lubenova Cholakova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Mirjana Borota-Popovska, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Prof. Mihail Garevski, PhD, Institute of Earthquake Engineering and Engineering Seismology, Skopje (Macedonia)
- Prof. Misho Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Mitko Kotochevski, PhD, Faculty of Philosophy, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Milan Radosavljevic PhD, Dean, Faculty of strategic and operational management, Union University, Belgrade (Serbia)

- Prof. Marija Topuzovska-Latkovikj, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Prof. Marija Knezevic PhD, Academic, Banja Luka, (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Margarita Koleva, PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Margarita Bogdanova PhD, D.A.Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Prof. Mahmut Chelik PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Marija Mandaric PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Mustafa Kacar PhD, Euro College, Istanbul (Turkey)
- Prof. Marina Simin PhD, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Miladin Kalinic, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Mitre Stojanovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Miodrag Smelcerovic PhD, High Technological and Artistic Vocational School, Leskovac (Serbia)
- Prof. Nenad Taneski PhD, Military Academy “Mihailo Apostolski”, Skopje (Macedonia)
- Prof. Nevenka Tatkovic PhD, Juraj Dobrila University of Pula, Pula (Croatia)
- Prof. Natalija Kirejenko PhD, Faculty For economic and Business, Institute of Entrepreneurial Activity, Minsk (Belarus)
- Prof. Nikolay Georgiev PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Nikolina Ognenska PhD, Faculty of Music, SEU - Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Nedzat Korajlic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Nishad M. Navaz PhD, Kingdom University (India)
- Prof. Oliver Iliev PhD, Faculty of Communication and IT, FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Oliver Dimitrijevic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof. Paul Sergius Koku, PhD, Florida State University, Florida (USA)
- Prof. Primoz Dolenc, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Prof. Predrag Trajkovic PhD, JMPNT, Vranje (Serbia)
- Prof. Petar Kolev PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Pere Tumbas PhD, Faculty of Economics, University of Novi Sad, Subotica (Serbia)
- Prof. Rade Ratkovic PhD, Faculty of Business and Tourism, Budva (Montenegro)
- Prof. Rositsa Chobanova PhD, University of Telecommunications and Posts, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Rumen Valcovski PhD, Imunolab Sofia (Bulgaria)
- Prof. Rumen Stefanov PhD, Dean, Faculty of public health, Medical University of Plovdiv (Bulgaria)
- Prof. Sinisa Zaric, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade, Belgrade (Serbia)
- Prof. Sasho Korunoski, Rector, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Sashko Plachkov PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Sofronija Miladinovski, PhD, University Hadzi Zeka, Peja (Kosovo)
- Prof. Sreten Miladinovski, PhD, Dean, Faculty of Law, MIT University (Skopje)
- Prof. Snezhana Lazarevic, PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Serbia)
- Prof. Stojan Ivanov Ivanov PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Svetlana Trajkovic PhD, High School of applied professional studies, Vranje

(Serbia)

Prof. Snezana Stoilova, PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)

- Prof. Stojna Ristevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Suzana Pavlovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Saad Motahhir PhD, High School of Technology, Fez (Morocco)
- Prof. Sandra Zivanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Trayan Popkochev PhD, Dean, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Todor Krystevich, Vice Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Doc. Tatyana Sobolieva PhD, State Higher Education Establishment Vadiym Getman Kiyev National Economic University, Kiyev (Ukraine)
- Prof. Tzako Pantaleev PhD, NBUniversity, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Tosko Krstev PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Tihomir Domazet PhD, President of the Croatian Institute for Finance and Accounting, Zagreb (Croatia)
- Prof. Venelin Terziev PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)
- Prof. Violeta Dimova PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Volodymyr Denysyuk, PhD, Dobrov Center for Scientific and Technological Potential and History studies at the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine)
- Prof. Valentina Staneva PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Vladimir Tomošević, PhD dekan, Fakultet za inženjerijski menadžment, Univerzitet Union “Nikola Tesla”, Beograd, (Srbija)
- Prof. Vladimir Lazarov PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Vasil Zecev PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Venus Del Rosario PhD, Arab Open University (Philippines)
- Prof. Yuri Doroshenko PhD, Dean, Faculty of Economics and Management, Belgorod (Russian Federation)
- Prof. Zlatko Pejkov, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Zivota Radosavljevik PhD, Dean, Faculty FORCUP, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Zoja Katru PhD, Prorector, Euro College, Istanbul (Turkey)
- Prof. Zorka Jugovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)

ORGANIZING COMMITTEE

- Robert Dimitrovski PhD, Faculty of Management, MIT University, Skopje (Macedonia)
- Venelin Terziev PhD, University of Rousse (Bulgaria)
- Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, South West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Sinisa Zaric, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade (Serbia)
- Snežana Milićević PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjačka Banja (Serbia)
- Evdokia Petkova, South West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Marios Miltiadou, PhD, Aristotle University of Thessaloniki (Greece)
- Azra Adjajlic – Dedovic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Misho Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Branko Boskovic PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Bulgaria)
- Ana Dzumalieva PhD, South-West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Georgi Georgiev PhD, National Military University “Vasil Levski”, Veliko Trnovo (Bulgaria)
- Isa Spahiu PhD, International Balkan University (Macedonia)
- Hatidza Berisha, Military Academy, University of Defense, Belgrade (Serbia)
- Violeta Dimova, PhD, University “Goce Delcev”, Stip (Macedonia)
- Mirjana Borota – Popovska, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Izet Zeqiri, PhD, South East European University, Tetovo (Skopje)
- Ekaterina Arabska, PhD, Vasil Levski National Military University, Veliko Tarnovo (Bulgaria)
- Nebojsa Cvetanovski, PhD, MIT University, Skopje (Macedonia)
- Rumen Valcovski PhD, Imunolab Sofia (Bulgaria)
- Miladin Kalinic, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)

Contents

“DOKTOR AMCANIN YANINDA”THE STORY BY AVNI ABDULLAH TELLS THE IMPORTANCE AND TEACHINGS OF THE GRANDMATHER IN THE FAMILY	2541
Mahmut Celik.....	2541
Alirami Ibraimi.....	2541
Imer Yusufi	2541
A CONTRASTIVE ANALYSIS OF ADJECTIVES IN ENGLISH AND ALBANIAN	2547
Suzana Ejupi.....	2547
Lindita Skenderi	2547
STRUCTURE REORGANIZATION. IS HOLACRATIC STRUCTURE THE ANSWER?	2551
Biljana Ciglovska	2551
Armir Ziba.....	2551
ABORTION- A RIGHT TO DECIDE OR „ A RIGHT,, TO MURDER	2557
Panche Kjosev	2557
ACTION RESEARCH.....	2563
Rezarta Merko	2563
Reis Kerim.....	2563
ACTIVATING OF THE PERCEPTIVE PROCESS IN INTRODUCING THE NEW MUSICAL WORK THROUGH A PRELIMINARY PROGRAMME	2567
Diana Georgieva Katsarova.....	2567
ACTUAL ASPECTS OF STUDYING LONELINESS AND THE PROBLEMS OF ELDERLY ..	2575
Natalia Alexandrova.....	2575
ANALYSIS OF ERRORS MADE BY INTERMEDIATE EFL STUDENTS IN THE USE OF PAST SIMPLE AND PRESENT PERFECT.....	2581
Safet Neziri.....	2581
ANTHROPOLOGICAL ASPECTS OF THE REVIVAL OF THE ORTHODOX CHRISTIANITY MISSION IN CHINA.....	2587
Sandra Knežević.....	2587
ARTIFICIAL INTELLIGENCE VERSUS HUMAN INTELLIGENCE	2593
Lirinda Vako Abedini.....	2593
Rezarta Zhaku Hani.....	2593
BUILDING PUPILS’ MOTIVATION IN THE INITIAL YEARS OF STUDYING THE MUSICAL INSTRUMENT GUITAR	2597
Anastas Mihaylov.....	2597
BULGARIAN MUSICOLOGY FOR CHILDREN’S MUSICALS, REALIZED IN THE SECOND HALF OF THE 20 TH AND THE BEGINNING OF THE 21 ST CENTURY	2601
Krassimira Tsutsumanova	2601
CELEBRATION OF HIDRELLEZ AMONG THE TURKISH PEOPLE IN SOUTH-WEST MACEDONIA	2607
Aktan Ago	2607
THE PSYCHOLOGICAL STUDY OF MARGARET MITCHELL'S NOVEL "GONE WITH THE WIND"	2611
Lirije Ameti.....	2611
THE ROLE OF VISUAL CULTURE FOR THE DRAWING OF VALUES IN THE MEANING FRAME OF EDUCATION IN ARTS AND CULTURE IN LIFE.....	2615
Ivanka Iankova	2615
Evgeni Velevev	2615
Merian Velevev	2615
SOCIETY IMPOSED CHARACTERISTICS OF THE NATIONAL IDENTITY (THE "SKOPJE 2014" PROJECT IN THE PRINT MEDIA).....	2621
Bijlana Rajčinova-Nikolova	2621
COMPARATIVE ANALYSIS AND PREDICTORS OF ASSERTIVE BEHAVIOR IN BULGARIAN, GREEK, MACEDONIAN, TURKISH AND SERBIAN	2629

Plamen Angelov Tzokov	2629
COMPARATIVE ANALYSIS OF SYNONIMS OF LEGAL REGISTER BOTH IN ENGLISH AND SERBIAN LANGUAGE.....	2635
Maida Bećirović Alić	2635
Fahreta Fijuljanin	2635
CONCEPTUAL HIGHLIGHTS IN THE CULTURAL MANAGEMENT OF THE INTERNATIONAL FESTIVAL “SPIRITUALITY WITHOUT BORDERS”	2641
Evgeny Kadiyski	2641
Zlatka Taneva.....	2641
Rozalia Aleksandrova.....	2641
Margarita Dimitrova.....	2641
ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE - SCIENTIFIC PAPERS PUBLISHED IN SCIENTIFIC JOURNALS IN REPUBLIC OF SERBIA.....	2647
Miljan Miljkovic	2647
EQUIVALENTS OF THE TURKISH SUFFIXES IN THE MACEDONIAN LANGUAGE	2651
Marija Leontik.....	2651
FALL OF THE BERLIN WALL	2655
Gorancho Jakimov.....	2655
HUMANISTIC VISIONS OF SELIMOVIĆ'S HERO AHMET ŠABO IN THE NOVEL <i>TVRĐAVA (FORTRESS)</i>	2659
Kemal Džemić.....	2659
Ahmet Bihorac	2659
KRAHASIMI I SHKALLËVE TATIMORE NË MES TË REPUBLIKËS SË KOSOVËS ME VENDET E BALLKANIT PËRENDIMOR.....	2665
Vehbi Imeri	2665
LEARNING AND TEACHING EFL IN SECONDARY SCHOOLS IN TETOVO, MACEDONIA: THE STUDENTS' PERSPECTIVE	2673
Blerta Demiri.....	2673
Igballe Miftari	2673
Arta Bekteshi.....	2673
LEXICON THEORY AND SPEECH SYNTHESIS	2679
Valbon Ademi	2679
Lindita Ademi	2679
MAINTENANCE INSTALLATION AND SUCCESSFUL USE OF A MOODLE VERSION IN e-LEARNING	2685
Basri Ahmedli.....	2685
Faton Mehmedi	2685
Xhevdet Thaqi	2685
Selami Klaiqi.....	2685
MAURICE RAVEL AND HIS NIGHT GASPAR PIANO CYCLE.....	2689
Juliana Mircheva	2689
Antonia Mircheva.....	2689
MENAXHIMI I KULTURËS ORGANIZATIVE NË NDËRMARRJE DHE RRETHINË	2695
Gent Begolli	2695
METHODOLOGY TRAINING OF NON-SWIMMERS ON A SPORTS RECREATIONAL CAMP	2699
Bojan Ugrinić	2699
Aleksandar Ivanovski	2699
MUSIC PERCEPTION AND PERCEPTION OF MUSIC FORM	2703
Teuta Alimi Selmani	2703
MUSICAL FOLKLORE IN THE DOBRUDZHA FESTIVE AND RITUAL SYSTEM - PRESENCE IN SCIENTIFIC RESEARCH DISCUSSION	2709
Galya Petrova – Kirkova	2709

NOVEL AND SHORT STORY IN MACEDONIAN TURKISH LITERATURE	2715
Seyhan Murtezan İbrahimi	2715
Gyūlasfiye Melani	2715
ON THE TRANSLATION OF THE MEDICINE AGAINST MIGRAINE IN THE NOVEL "FALCO"	
BY ARTURO PEREZ-REVERTE	2721
Veselka Nenkova	2721
Nezabravka Nenkova	2721
PEACEFUL COEXISTENCE WITH OTHERS IN ISLAM	2727
Abdulxhemil Nesimi	2727
POETRY TEACHING IN TURKISH EDUCATION	2733
Mustafa Said KIYMAZ	2733
PROBLEM OF REALISTIC ESTIMATION AND ECTS AWARD FOR ART SUBJECTS IN THE	
CURRICULUM OF STUDY PROGRAMS IN THE FIELD OF PERFORMING ARTS	2739
Aleksandra Trajkovic	2739
PRONUNCIATION OF ʔ(ʔ) AND ɛ IN CONTEMPORARY LANGUAGE NORMS	2743
Dimitriya Zhelyazkova	2743
REALIZATION OF THE SPEECH ACT OF REQUESTING BY EFL LEARNERS AT DIFFERENT	
PROFICIENCY LEVELS	2747
Nina Daskalovska	2747
Biljana Ivanovska	2747
Marija Kusevska	2747
RELIGIOUS EDUCATION – RELIGIOUS MORAL	2755
Nikolche Gjorgjev	2755
Emilija Petrova Gjorgjeva	2755
RËNDËSIA E DIJËS DHE PËRVOJËS NË VENDIM-MARRJE	2761
Muhamet Halili	2761
Fejzula Beka	2761
ROBERT LOWELL: A PICTURE WITH A DEMOTIC TOUCH	2769
Lidija Davidovska	2769
ROMAN AS A TEACHING CONTENT	2775
Ahmed Bihorac	2775
Kemal Džemić	2775
SABRİ CEMİL'S LIFE, WORKS AND HIS PLACE AND SIGNIFICANCE IN TURKISH	
LITERATURE	2781
Gyūlasfiye Melani	2781
Seyhan Murtezan İbrahimi	2781
SUPPLEMENTAL INSTRUCTION - THE FIRST STEP IN IMPROVING THE LANGUAGE	
COMPETENCE OF STUDENTS AT THE FACULTY OF PHILOLOGY - FUTURE TEACHERS	
OF MACEDONIAN, ENGLISH AND GERMAN LANGUAGE	2787
Violeta Dimova	2787
Nina Daskalovska	2787
Dragana Kuzmanovska	2787
Biljana Ivanova	2787
TEACHING GRAMMAR IN THE GERMAN LANGUAGE ON EXAMPLE OF NOMINAL	
FLECTION	2793
Arben Djemaili	2793
Alida Emini	2793
THE (NON)EXISTENCE OF INTERNET ADDICTION	2799
Slađana Živković	2799
THE ASPECT OF GEOGRAPHY IN F. SCOTT FITZGERALD'S 'THE GREAT GATSBY'	2805
Fatbardha Doko	2805
THE COURSE OF GRAMMAR AND SPELLING IN FIRST GRADE OF ELEMENTARY	
SCHOOL IN SERBIA	2811

Snežana Perišić.....	2811
THE LIFE AND WORK OF AVNİ ENGÜLLÜ	2817
Imer Yusufi	2817
Alirami Ibraimi.....	2817
Fatime Liman	2817
THE MULTI SPORT CLUB "SKËNDERBEU" KORÇË, (ALBANIA); ACHIEVEMENTS AND PROBLEMS.....	2823
Ana Burda	2823
THE POLITICS OF POWER AND SOCIAL VITALITY OF TERRORISM: NOTIONAL DETERMINATION, CONTEMPORARY SITUATIONS, PROPHYLAXIS AND PERSPECTIVES	2827
Vesna Pavlovic.....	2827
Zlatko Popovski.....	2827
THE READING HABITS OF UNIVERSITY STUDENTS IN MACEDONIA.....	2835
Lindita Skenderi	2835
Suzana Ejupi.....	2835
THE STANDARDIZATION OF ALBANIAN LANGUAGE THROUGH SCHOOL TEXTBOOKS	2841
Rrezarta Draçini	2841
THE SUCCESS OF PERSONAL SALE	2849
Arben Tërstena	2849
THE SYMBOLISM OF CAVES AS A BORDER BETWEEN WORLDS IN THE CONCEPTIONS OF ANCIENT SOCIETIES	2859
Anton Genov	2859
THEORIES OF FOREIGN LANGUAGE LEARNING AND/ OR ACQUISITION.....	2865
Vesna Koceva.....	2865
TO THE PROBLEM OF VOCAL TRAINING OF THE FOLK SINGERS	2873
Milana Vlahova - Ilkova.....	2873
TURKISH WORDS AND THEIR PRESENCE IN THE DAILY SPEAKING IN THE POPULATION OF SOUTHEASTERN MACEDONIA	2879
Ivana Koteva	2879
Violeta Dimova	2879
Mahmut Celik.....	2879
TURKISH MOTHER LANGUAGE IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA	2883
Osman Emin.....	2883
WORD FORMATION IN ENGLISH: EXTENSION, NARROWING, BIFURCATION AND BACKFORMATION	2893
Sanel Hadžiahmetović Jurida	2893
WRITERS ARE MASTERS OF THE WORD	2899
Zarije Nuredini	2899
МУЗИКАЛНИЯТ СВЯТ НА БЪЛГАРИНА И НЕГОВОТО ЛЕКСИКАЛНО ОТРАЖЕНИЕ В БЪЛГАРСКИТЕ ДИАЛЕКТИ.....	2903
Марияна Витанова.....	2903

THEORIES OF FOREIGN LANGUAGE LEARNING AND/ OR ACQUISITION

Vesna Koceva

Faculty of Philology, University Goce Delchev – Shtip, Republic of Macedonia

vesna.koceva@ugd.edu.mk

Abstract: This paper provides an overview of the theories of foreign language learning and/ or acquisition. It initially makes a distinction of the notions of acquisition and learning by presenting the attitudes of several linguists on the issue.

It further offers commentary on the various interpretations of these notions. Psychological and linguistic approaches will be discussed in order to identify and define these interpretations, such as structuralism in linguistics, behaviourism in psychology, cognitive psychology and transformational- generative grammar.

The common theoretical approach of both structuralism and behaviorism resulted in a theory of learning, known as the audio-lingual habit theory. According to this theory, learning a foreign language, as any other form of learning, represents a process of acquiring and forming habits, while not making a distinction between the processes of acquisition of the mother tongue to the one of learning a second or foreign language.

The paper further discusses the attitudes of the nativists, which offer a contrasting description of the process of learning, i.e. acquisition of language. According to the Nativist Theory of Language or the transformational-generative grammar (or simply generative grammar), there is an innate ability to learn a language i.e. a Universal Grammar that is the base of language knowledge, common for all languages. The cognitive approach in psychology, on the other hand, gives advantage to the rationalistic approach before the empirical one, i.e. while comparing the language acquisition and language learning, it attends to the complexities of personality and emotions. This papers further focuses on Chomsky's attitudes in his criticism of behaviorism as well as his opposite view to the process of learning a language. According to him, each person owns a Universal Grammar consisting of absolute, universal laws that apply to all languages.

Lastly, the paper examines Brown's, Rivers's and Ellis's conclusions and finalizes the discussion with the Krashen's theory of acquisition and learning a language. This is the first theory that made an attempt to establish a connection among various factors in the process of learning a foreign language, starting from the influence of the age of the learners up to the disputable role of the teaching process. Krashen's Monitor theory uses elements from the linguistic theory of foreign language acquisition, primarily Chomsky's attitudes regarding the innate knowledge of a language, but it additionally includes elements from the cognitive theory, since it points out the importance of the distinction between implicit and explicit knowledge while determining the dichotomy of acquisition and learning.

Keywords: learning, acquisition, foreign language, theories

ТЕОРИИ ЗА УСВОЈУВАЊЕ И/ ИЛИ УЧЕЊЕ НА СТРАНСКИ ЈАЗИК

Весна Коцева

Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Република Македонија

vesna.koceva@ugd.edu.mk

Резиме: Во овој труд се претставуваат теориите за усвојување и/ или учење на странскиот јазик. На почетокот се прави дистинкција меѓу термините *усвојување* и *учење* преку презентирање на ставовите на некои лингвисти. Во продолжение се пристапува кон коментирање на различното толкување на овие термини. Тоа се согледува преку психолошките и лингвистичките правци кои ги идентификуваат и ги дефинираат овие термини, односно преку структурализмот во лингвистиката, бихејвиоризмот во психологијата, когнитивната психологија и трансформационо-генеративната граматика. Истото теориско гледиште на структурализмот и на бихејвиоризмот доведуваат до теоријата за учење позната како аудиолингвална теорија на стекнување на навики. Според оваа теорија, учењето на јазикот, како и секое друго учење, претставува стекнување или формирање на навики и не се прави разлика помеѓу усвојувањето на мајчиниот јазик и учењето на втор или странски јазик. Во продолжение се претставуваат ставовите на нативистите кои предлагаат различно објаснување на учењето, односно на усвојувањето на јазикот. Според нативистичката теорија или трансформационо-генеративната граматика (или само генеративна граматика) во лингвистиката се потенцира дека јазичната способност е вродена и дека постои т.н. универзална граматика којашто ја чини основата на знаењето на јазикот и којашто е иста за сите јазици. Когнитивниот пристап во психологијата, пак, му дава предност на рационалистичкиот пред емпирискиот пристап, односно при споредбата на усвојувањето и учењето на јазикот ја истакнува во прв план комплексноста на личноста и емоциите. Во продолжение посветуваме внимание наставовите на

Чомски кој го критикува бихејвиоризмот и кој предлага различно објаснување на учењето на јазикот. Според него, во секоја личност има еден вид на универзална граматика која се состои од апсолутни, универзални закони кои важат за сите јазици. Потоа се разгледуваат заклучоците на Браун, Риверс и Елис, а во завршетокот на трудот се дискутира за теоријата на Крешен за усвојувањето и учењето на јазикот. Станува збор за прва теорија која се обидува да поврзе повеќе различни фактори во учењето на јазикот, од влијанието на возраста до дискутабилната улога на наставата. Теоријата на монитор на Крешен се повикува на елементи од лингвистичката теорија за усвојување на странскиот јазик, пред сè, на ставовите на Чомски за вроденото знаење на јазикот, но вклучува и елементи од когнитивната теорија, бидејќи ја истакнува важноста на дистинкцијата меѓу имплицитно и експлицитно знаење во определувањето на дихотомијата усвојување и учење.

Клучни зборови: учење, усвојување, странски јазик, теории.

1. ВОВЕД

Учењето и/или усвојувањето на странскиот јазик е тема којашто отсекогаш поттикнувала дискусии меѓу лингвистите. Кога се зборува за изучување на странски јазик постојат повеќе дилеми во врска со правилната употреба на термините и, се разбира, недостасува едногласно прифатливо решение.

Процесот на учење на мајчиниот јазик, што според неговата природа се смета како единствен процес, се дефинира како усвојување на јазикот. Усвојувањето на странскиот јазик, според Крешен, претставува „несвесен процес кој во сите свои аспекти е сличен на процесот на усвојување на мајчиниот јазик и претставува *впивање* на јазикот преку природната комуникација“ (Krashen, 1985). Во педагошката и психолингвистичката литература овој термин често се користи наизменично со терминот *учење*.

Учењето во најширока смисла можеме да го дефинираме како „усвојување или добивање на знаење по некој предмет или вештина преку учење, искуство или настава“ (Brown, 1980, стр. 7), односно *учењето* е усвојување на новите информации на кои е изложен човекот.

Крстиќ го дефинира усвојувањето како „широко прифатен термин за терминот *учење*“, којшто се однесува на „општите процеси на усвојување на материјалот во училиштето, културните модалитети на средината, практичните вештини, начинот на однесување итн.“ (Krstić, 1988, стр. 653).

Учењето на странскиот јазик се смета како свесно познавање на јазичните правила, што директно не придонесува за подобрување на комуникацијата, додека усвојувањето на странскиот јазик настанува несвесно, спонтано и директно влијае врз подобрувањето на комуникативните способности (Oxford, 1990, стр. 4).

Учењето на странскиот јазик на почетокот се одвива свесно, а подоцна преку праксата знаењето на целиот јазик се усовршува и се користи несвесно. Термините *учење* и *усвојување* на странскиот јазик не означуваат два посебни процеси, туку два процеси кои заеднички доведуваат до подобрување на севкупното јазично знаење. И двата процеси, и учењето и усвојувањето на странскиот јазик, се многу значајни за подобрување на комуникативните способности, особено на повисоките јазични нивоа (Campbell & Wales, 1970; Canale & Swain, 1980; Ommagio, 1986).

Некои лингвисти сметаат дека помеѓу учењето и усвојувањето на јазикот не постои суштинска разлика. Стерн (Stern, 1983, стр. 19) смета дека терминот *усвојување* претставува само стилска варијанта на терминот *учење*, а сличен став има и Елис кој ги употребува овие термини како синоними (Ellis, 1987, стр. 6). Но, во стручната терминологија често е присутна дистинкцијата меѓу *усвојувањето* и *учењето*.

Различното толкување на термините *учење* и *усвојување* на јазикот најдобро можеме да го согледаме преку психолошките и лингвистичките правци кои ги идентификуваат и ги дефинираат овие термини, односно преку структурализмот во лингвистиката, бихејвиоризмот во психологијата, когнитивната психологија и трансформационо-генеративната граматика.

2. УЧЕЊЕТО И УСВОЈУВАЊЕТО СОГЛЕДАНО ПРЕКУ АУДИОЛИНГВАЛНАТА ТЕОРИЈА НА СТЕКНУВАЊЕ НА НАВИКИ

Структуралистите, кои се современици на бихејвиористите, го опишуваат јазикот како една целина која може да се разложи на помали единици кои може да се опишат и потоа пак да се спојат во целина. Основниот елемент на лингвистичката теорија која го зема предвид организирањето на реченицата во синтагми е терминот *структура*. Карактеристично за структурализмот е интересот за истражување на јазичната структура, односно на формата, а не на значењето. Структурализмот е поврзан со бихејвиористичкиот концепт на учење, односно предмет на проучување е јазичното однесување, бидејќи тоа е единствениот аспект од јазикот што директно може да се набљудува. Според бихејвиористите, учењето на јазикот, како и секоја друга форма на учење, се развива како последователна реакција на одредени стимули коишто не зависат од внатрешните потреби на организмот, туку од средината. Бихејвиористите тврдат дека однесувањето на луѓето може целосно да се објасни, односно да се

предвиди врз основа на ситуацијата во која се појавува, па според тоа и говорот може да се објасни преку надворешните фактори кои влијаат врз неговото појавување. Бихејвиористичката теорија се смета како целосно емпиристичка поради тоа што истакнува дека искуството има пресудна улога во говорот и во усвојувањето на јазикот, а воопшто не му дава значење на разумот (Dikro & Todorov, 1987, стр. 122).

Емпиризмот и истото теориско гледиште на структурализмот и на бихејвиоризмот доведуваат до теоријата за учење позната како аудиолингвална теорија на стекнување на навики. Според оваа теорија, учењето на јазикот, како и секое друго учење, претставува стекнување или формирање на навики и не се прави разлика помеѓу усвојувањето на мајчиниот јазик и учењето на втор или странски јазик. Бихејвиористите сметаат дека јазикот претставува низа на модели кои се научени преку бројни повторувања и вежби, а говорот се дефинира како збир на научени одговори, односно збир на поттикнати реакции. Усвојувањето на јазикот се објаснува како поттикнување на реакции кои произлегуваат од надворешната средина (Carroll, 1986, стр. 14). Учењето на втор или странски јазик претставува само потиснување на навиката да се зборува на мајчиниот јазик со навиката да се зборува на целиот јазик, при што навиките кои се стекнале првично може само да го попречуваат или да влијаат врз усвојувањето на новите навики. Инаку, и едниот и другиот процес се базираат врз повторување на јазичните единици, увежбување, асоцијација и аналогича без објаснување. Детето се раѓа како табула раза (лат. *tabula rasa*), без никакво претходно знаење за јазикот и за светот што го опкружува, а учи врз основа на личното искуство стекнато по принципот на условување (Kitic, 2000, стр. 16).

Примената на аудиолингвалната теорија на стекнување на навики во наставата води до следниот заклучок: „јазикот е *навика* која може да се научи само ако ученикот се *однесува* на тој јазик, односно ако го користи тој јазик“ (Politzer, 1961, стр. 2; цитирано според: Kitic, 2000, стр. 16).

3. ДИСТИНКЦИЈАТА МЕЃУ УСВОЈУВАЊЕТО И УЧЕЊЕТО СОГЛЕДАНА ПРЕКУ НАТИВИСТИЧКАТА ТЕОРИЈА

Поради тоа што претходните школи не можеле да ја објаснат суштината на проблемот, бидејќи единствено го потенцирале она што е видливо и она што се манифестира, а го отфрлале размислувањето, настанува промена на гледиштето за јазикот во вид на нов рационалистички пристап, т.е. нативистичка теорија или трансформационо-генеративната граматика (или само генеративна граматика) во лингвистиката и когнитивен пристап во психологијата. Овие две нови теории предизвикале поделба меѓу научните работници, како во лингвистиката и психологијата така и во методиката на наставата по странски јазик (Kitic, 2000, стр. 17).

Основната идеја на нативистите е дека јазичната способност е вродена и дека постои т.н. универзална граматика којашто ја чини основата на знаењето на јазикот и којашто е иста за сите јазици. Нативистите претпоставуваат дека постои еден апстрактен уред за усвојување на јазикот којшто му овозможува на детето да усвои кој било природен јазик (Meknil, 1981, стр. 63). Јазикот се смета како сложена, специјализирана вештина којашто кај децата се развива спонтано, без свесен напор и без формални инструкции, независно од преостанатите когнитивни способности. Јазикот се сфаќа како когнитивен процес којшто не е резултат на надворешни стимули, туку е резултат на вродената способност на човековиот ум. Брзината со којашто децата ги откриваат правилата кои владеат во јазичниот систем и способноста креативно да ги користат, односно да образуваат реченици кои претходно не ги слушнале, води до претпоставката дека човекот уште од раѓање има познавање на правилата што владеат во јазичниот систем.

Когнитивната теорија на учење ја опфаќа когнитивната теорија на Озбел (Ausubel, 1968) и хуманистичката психологија на Роџерс (Rogers, 1951). Когнитивизмот на Озбел, преку потенцирање на значењето и на смисловниот контекст на јазичната комуникација, непосредно влијаел врз теоретските и практичните пристапи во наставата и учењето на јазиците. Хуманистичката психологија на Роџерс го согледува човекот како комплетна личност, со физички, когнитивен и емотивен идентитет и ја нагласува, за разлика од Озбел, емоционалната страна на личноста, за која и емпириски е утврдено дека е од пресудно значење за однесувањето на луѓето и за учењето. Хуманистичката психологија при споредбата на усвојувањето и учењето на јазикот ја истакнува во прв план комплексноста на личноста и емоциите. Процесот на учење и усвојување на јазикот се согледува како збир на варијабли кои не може да се контролираат како, на пример, емпатија, екстровеерност, инхибиција, имитација, анксиозност, страв итн. Значењето на емоциите е пресудно ако учењето на странскиот јазик се сфаќа како стекнување на друго јазично его, односно на друг идентитет (Guiora, 1972, стр. 55; цитирано според: Kitic, 2000, стр. 22).

Како и когнитивната психологија, така и трансформационо-генеративната граматика му дава предност на рационалистичкиот пред емпиристичкиот пристап, на анализата, а не на аналогичата. Генеративната граматика, за разлика од структурализмот, не се занимава со јазиците туку со јазикот воопшто, со суштинското, а не со видливото, со длабинската, а не со површинската јазична структура,

инсистирајќи при тоа на разликите помеѓу видливото, површинското, суштинското и длабинското. Во рамките на генеративната теорија се воспоставуваат две основни својства на јазикот, односно јазикот е вродена способност и учењето на јазикот е, пред сè, когнитивен процес со условување (Kitic, 2000, стр. 17).

Бројните истражувања во рамките на генеративната теорија кои се темелат врз претпоставката дека усвојувањето на мајчиниот јазик е систематско, односно се извршува следејќи одреден редослед, го разјаснуваат процесот на учење на мајчиниот јазик. Овој процес, во суштина, останува необјаснет со бихејвиористичката теорија поради ограничувањето на самата теорија, бидејќи математички е невозможно, а не може да се објасни ниту логички, како децата, по моделот на стимул и одговор, можат да сфатат и да произведат искази во толку голем број и за толку краток период. Бихејвиористите не го објаснуваат, не го толкуваат ниту, пак, го споменуваат принципот на јазична креативност (McNeill, 1968, стр. 412; цитирано според: Kitic, 2000, стр. 19).

Познатиот лингвист Ноам Чомски го отфрла структурализмот и критикувајќи го бихејвиоризмот различно го објаснува учењето на јазикот. Според него, во секоја личност има еден вид на *универзална граматика* која се состои од апсолутни принципи, односно универзални закони кои важат за сите јазици, и од менливи параметри со кои се објаснуваат различностите на јазиците и кои постепено се „откриваат“ во првите години од животот. Детето го учи мајчиниот јазик, но не преку имитирање на возрасните и усвојување на навики, туку тоа има во себе еден вид на внатрешен механизам за вродено усвојување на јазикот преку кој е во состојба да формулира правила за јазикот и врз нивна основа да генерира каква било конструкција (Chomsky, 1966).

Творецот на идејата за *механизмот на усвојување на јазикот* (анг. Language Acquisition Device; понатаму во текстот се користи кратенката LAD), Чомски, смета дека LAD е само една компонента од целиот систем на интелектуални структури, т.е. со други зборови способноста да се зборува еден јазик е само една од способностите на умот (Chomsky, 1966: 26). Станува збор за хипотетички механизам кој е замислен со цел да се објасни усвојувањето на јазикот чии карактеристики се претставени преку интериоризираниот јазичен систем наречен универзална граматика. Чомски зборува за мајчиниот јазик, но според некои истражувачи, пристап до универзалната граматика има во одредена мера и оној којшто учи странски јазик (Chini, 2005, стр. 30).

4. СТАВОВИТЕ НА БРАУН, РИВЕРС И ЕЛИС ЗА УСВОЈУВАЊЕТО И ЗА УЧЕЊЕТО НА ЈАЗИКОТ

Многу автори не ја потенцираат разликата помеѓу усвојувањето и учењето на јазикот, но и кога го прават тоа, поаѓаат од различни претпоставки и различни критериуми и поради тоа доаѓаат и до релативно различни заклучоци.

Браун, поттикнат од фактот дека мајчиниот јазик се усвојува лесно и успешно, а странскиот јазик, особено во училиштето, се усвојува тешко, понекогаш дури и неуспешно, ги толкува овие процеси земајќи ги предвид физичките, когнитивните, емоционалните и лингвистичките фактори. Браун ги користи термините *учење* и *усвојување* како за мајчиниот така и за странскиот јазик, но деталната анализа која ја прави на процесот на усвојување на мајчиниот и на странскиот јазик, како и заклучоците до коишто доаѓа, укажуваат дека отсуството на термилолошката дистинкција е повеќе термилолошки тренд во современата американска методика, отколку непознавање на разликата помеѓу усвојувањето и учењето (Brown, 1980, стр. 58; цитирано според: Kitic, 2000, стр. 21). Бројни истражувања докажуваат дека усвојувањето на мајчиниот јазик и учењето на странскиот јазик се слични процеси, а појавата на интерференција е она што го прави процесот на учење на странскиот јазик специфичен процес. Браун вели дека „возрасните имаат систематски пристап во совладувањето на странскиот јазик и тежнеат да ги формулираат јазичните правила врз основа на тоа дали јазичната информација им е достапна од мајчиниот или од странскиот јазик“ (Brown, 1980, стр. 57; цитирано според: Kitic, 2000, стр. 21).

Риверс ги критикува дотогаш прифатените и фалени аудиолингвални методи и ги изнесува своите контрааргументи, како против овој метод така и против сите оние кои не прават разлика помеѓу учењето и усвојувањето. Таа смета дека дистинкцијата *усвојување на мајчиниот јазик* и *учење на странскиот јазик* не е доволна, па *учењето на странскиот јазик* го согледува како променлив процес којшто зависи од факторот возраст, односно тврди дека „учењето на странскиот јазик е процес сличен на учењето на мајчиниот јазик во рана возраст, но сосема различен процес кога станува збор за возрасни ученици“ (Rivers, 1983, стр. 235; цитирано според: Kitic, 2000, стр. 22).

Усвојувањето на мајчиниот јазик е вродена способност која е тесно поврзана со развивањето на когнитивните способности така што детето учејќи да зборува учи и да мисли (Rivers, 1983, стр. 233). Она што е, исто така, релевантно и пресудно за усвојување на мајчиниот јазик е високиот степен на мотивираност, бидејќи за детето мајчиниот јазик е неопходен, нужен и потребен за комуникација со

непосредната средина. Но, кога возрасната личност почнува да учи странски јазик, веќе ги контролира своите говорни органи и може да има проблеми во стекнувањето на нови говорни навики. Поради ова, според Риверс, во 90–95 % од случаите се задржува акцентот од мајчиниот јазик, но токму овој акцент во јазичното изразување на друг јазик претставува белег, односно јазична и културолошка привилегија (Rivers, 1983, стр. 236). Она што дополнително прави разлика во усвојувањето на мајчиниот и на странскиот јазик е временската изложеност на јазикот како и етапите во процесот на усвојување на мајчиниот јазик. Имено, за разлика од мајчиниот јазик, ученикот е изложен на странскиот јазик по неколку часа дневно или неделно. Мајчиниот јазик децата го совладуваат низ постепени фази, додека при учењето на странскиот јазик од ученикот се бара уште од самиот почеток да владее со употреба на реченици, сложени граматички структури итн. (Rivers, 1972, стр. 20).

Елис тврди дека усвојувањето на мајчиниот и на странскиот јазик не се идентични процеси, бидејќи разликите постојат и се потврдуваат со самиот факт дека мајчиниот јазик влијае врз усвојувањето на странскиот јазик. Усвојувањето на мајчиниот јазик се карактеризира со искази кои возрасните говорители никогаш како такви не би ги користеле и кои отсутствуваат при учењето на странскиот јазик (Ellis, 1987).

5. ТЕОРИЈАТА НА КРЕШЕН ЗА УСВОЈУВАЊЕТО И УЧЕЊЕТО НА ЈАЗИКОТ

Крешен, основач на најпрво многу фалената, а потоа жестоко критикуваната *теорија на монитор* или *модел монитор*, како поддржувач на природниот пристап на учење на јазикот, без оглед на разликите кои ги истакнува помеѓу учењето и усвојувањето на јазикот, смета дека и мајчиниот и странскиот јазик може да се усвојат. Според него, може да се зборува за усвојување на странски јазик, а тоа е поткрепено со бројни емпириски истражувања, само ако е сфатена пораката на целиот јазик. Тоа е првиот и основен, но, сепак, не и доволен услов јазикот да биде усвоен (Krashen & Terrell, 1984, стр. 19; цитирано според: Kitić, 2000, стр. 24).

Според Крешен, ние го учиме јазикот на два начина. Првиот начин е *усвојување* (анг. acquisition), односно несвесен и интуитивен процес на создавање на јазично знаење, процес којшто е идентичен на природниот процес на интериоризација на мајчиниот јазик од страна на децата и како таков е насочен кон содржината, а не кон формата. Другиот начин е *учење* (анг. learning), односно свесен процес при што учениците го насочуваат вниманието на формата, а учењето на јазикот претставува „знаење на правилата“, односно свесно знаење на граматиката (Krashen & Terrell, 1984: 18).

За разлика од Крешен, Чомски смета дека усвојувањето на странскиот јазик е процес кој се разликува од усвојувањето на мајчиниот јазик. Сметајќи го за значаен овој став на Чомски, Крешен тврди дека дистинкцијата *усвојување/ учење* е многу слична, дури и идентична со дистинкцијата што ја прави Чомски меѓу *препознавање и знаење* (анг. cognize/ know) (Krashen, 1985: 24).

Теоријата на Крешен, која прво е наречена *модел монитор*, потоа *хипотеза на инпут* и на крај *хипотеза на разбирање*, останува во суштина секогаш иста. Станува збор за прва теорија која се обидува да поврзе повеќе различни фактори во учењето на јазикот, од влијанието на возраста до дискутабилната улога на наставата (VanPatten & Williams, 2007, стр. 25).

Истражувањата спроведени во рамките на дисциплината којашто на англиски јазик е наречена Second Language Acquisition (буквално: усвојување на втор јазик) се темелат врз две теории за усвојување на странскиот јазик. Според когнитивната теорија, знаењето на јазикот не се разликува од другите типови на знаење, додека според спротивставеното гледиште, односно според лингвистичката теорија, знаењето на јазикот е единствено, одделено од другите системи на знаење и поради тоа усвојувањето на јазикот е предводено од механизми кои по природа се лингвистички (Ellis, 2003, стр. 347).

Теоријата на монитор на Крешен се повикува на елементи од лингвистичката теорија за усвојување на странскиот јазик, пред сè, на ставовите на Чомски за вроеното знаење на јазикот, но вклучува и елементи од когнитивната теорија, бидејќи ја истакнува важноста на дистинкцијата меѓу имплицитно и експлицитно знаење во определувањето на дихотомијата усвојување и учење.

Првобитната теорија наречена *модел монитор* е изложена во десет хипотези, а потоа се менува и се именува како *теорија на монитор* со која авторот го објаснува процесот на усвојување на јазикот во пет хипотези: хипотеза за усвојување и учење на јазикот; хипотеза на природен редослед; хипотеза на монитор; хипотеза на инпут и хипотеза на афективен филтер. Врз основа на наведените хипотези Крешен ги воспоставува принципите на усвојување на странскиот јазик.

Суштинската разлика помеѓу усвојувањето и учењето на јазикот е разликата помеѓу свесното учење, односно помнење на правилата, и несвесното усвојување на јазикот кое се јавува како резултат само на изложеноста на јазикот. Крешен тврди дека не постои можност за интеракција помеѓу интуитивното, имплицитното и несвесното знаење, т.е. усвојувањето, и формалното, свесното и експлицитното знаење, т.е. учењето. Крешен е еден од најпознатите поддржувачи на тврдењето дека учењето не се претвора во

усвојување, односно на т.н. „гледниште без меѓусебно влијание“ (анг. non-interface position) според кое учењето и усвојувањето на јазикот се различни процеси и помеѓу нив не постои никаква врска. Според него, нема потреба од претходно свесно знаење на некое правило, туку усвојувањето на јазикот настанува само на еден начин, кога лицето го разбира инпутот што содржи структури кои се наоѓаат на нивото $i+1$ каде што i го претставува нивото на моменталната компетенција на ученикот, а $i+1$ е првото следно ниво по природниот редослед. Крешен го образложува својот став дека свесното учење не станува несвесно усвојување преку следниве тврдења: прво, вели дека понекогаш постои усвојување без учење, односно некои ученици имаат значителна компетенција на мајчиниот јазик, но свесно не знаат многу правила; второ, тврди дека постојат случаи кога учењето никогаш не станува усвојување, односно ученикот може да го знае правилото и да продолжи да го прекршува; трето, истакнува дека не може да се очекува од никој да ги знае сите правила (Krashen, 1982, стр. 83-87).

За дихотомијата усвојување и учење на Крешен, Палоти вели дека усвојувањето настанува „случајно“ кога учениците се концентрираат на разбирањето и на пренесувањето на комуникативните содржини, додека учењето настанува „намерно“ и се базира врз фактот дека ученикот си поставува за цел да ги усвои јазичните структури сами по себе (Pallotti, 2001, стр. 243).

6. ЗАКЛУЧОК

Дистинкцијата помеѓу усвојувањето и учењето на странскиот јазик е во некоја форма прифатена од многу истражувачи, но, сепак, тешко е да се најдат докази кои ја поткрепуваат ваквата дистинкција. Во овој труд извршивме приказ на различното толкување на термините *учење* и *усвојување* на јазикот преку психолошките и лингвистичките правци кои ги идентификуваат и ги дефинираат овие термини.

Преку претставувањето на различните теории за учењето и/или усвојувањето на странскиот јазик можеме да констатираме дека многу лингвисти не ја потенцираат разликата помеѓу усвојувањето и учењето на јазикот, но и кога го прават тоа, поаѓаат од различни претпоставки и различни критериуми и поради тоа доаѓаат и до релативно различни заклучоци.

Се согласуваме со Елис дека усвојувањето на мајчиниот и на странскиот јазик не се идентични процеси, бидејќи разликите постојат и се потврдуваат со самиот факт дека мајчиниот јазик влијае врз усвојувањето на странскиот јазик. Усвојувањето на мајчиниот јазик се карактеризира со искази кои возрасните говорители никогаш како такви не би ги користеле и кои отсутствуваат при учењето на странскиот јазик (Ellis, 1987).

ЛИТЕРАТУРА

- [1] A. C. Ommagio, Teaching language in context: Proficiency-oriented instruction. Boston: Heinle & Heinle, 1986.
- [2] Carroll, D. W. Psychology of Language. Monterey, CA: Brooks/Cole, 1986.
- [3] B. VanPatten, & J. Williams, Theories in Second Language Acquisition: An Introduction. Mahwah, NJ: Erlbaum, 2007.
- [4] C. Rogers, Client Centered Therapy. Boston: Houghton Mifflin Company, 1951.
- [5] D. Krstić, Psihološki rečnik. Beograd: Vuk Karadžić, 1988.
- [6] D. Meknil, Stvaranje jezika. In Ignjatović-Savić, N. Razvoj govora kod deteta. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, pp. 61-72, 1981.
- [7] D. P. Ausubel, Educational Psychology: A Cognitive View. New York: Holt Rinehart & Winston, 1968.
- [8] G. Pallotti, La seconda lingua. Milano: Bompiani, 2001.
- [9] H. D. Brown, Principles of Language Learning and Teaching. Englewood Cliffs. NJ: Prentice-Hall, Inc, 1980.
- [10] H. H. Stern, Fundamental concepts of language teaching. London: Oxford University Press, 1983.
- [11] M. Canale, & M. Swain, Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. Applied Linguistics, pp. 1-47, 1980.
- [12] M. Chini, Che cos'è la linguistica acquisizionale. Roma: Carocci, 2005.
- [13] N. Chomsky, Topics in the theory of generative grammar. The Hague: Mouton, 1966.
- [14] O. Dikro, & C. Todorov, Enciklopedijski rečnik nauka o jeziku. Beograd: Prosveta, 1987.
- [15] R. Campbell, & R. Wales, The study of language acquisition. In Lyons, J. (Ed.), New horizons in linguistics. Harmondsworth: Penguin, 1970.
- [16] R. Ellis, Understanding second language acquisition. Oxford: Oxford University Press, 1987.
- [17] R. Ellis, Task-based language learning and teaching. Oxford: Oxford University Press, 2003.
- [18] R. L. Oxford, Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know. Boston: Heinle & Heinle, 1990.

- [19] S. Kitic, Komparativna studija usvojenosti reda reči u engleskom jeziku kod srpskih i mađarskih učenika, 2000. Преземено 27. август 2012., од <http://rss.archives.ceu.hu/archive/00001117/01/123.pdf>.
- [20] S. Krashen, Principles and practice in second language acquisition. Oxford: Pergarnon, 1982.
- [21] S. Krashen, The input hypothesis. Issues and implications. London: Longman, 1985.
- [22] S. Krashen, & T. Terrell, The Natural Approach: Language Acquisition in the Classroom. Oxford: Pergamon Press.,1984.
- [23] W. Rivers, Intervju sa Wilgom Rivers. Strani Jezici, Zagreb, vol. 3(4), pp. 232-243, 1983.